

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening
Uranienborgvn. 2, 0258 Oslo
Tlf.: 22 12 11 40 Epost: nff@nffo.no

Forvaltningsorganisasjonen LINO
Uranienborgvn. 2, 0258 Oslo
Tlf.: 23 13 15 60 Epost: post@lino-org.no

UTDANNINGS- OG FORSKNINGSDEPARTEMENTET
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

postmottak@ufd.dep.no

Journalnr 200500144

Oslo, 25. februar 2005

Høringsuttalelse - "Strategier for digitale læringsressurser for grunnsopplæringen, universitets- og høyskolesektoren og voksnes læring"

Vi viser til Departementets ekspedisjon av 6. januar 2005 der man ber om høringsuttalelser til "Strategier for digitale læringsressurser for grunnsopplæringen, universitets- og høyskolesektoren og voksnes læring." Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF) og Forvaltningsorganisasjonen LINO (LINO) har valgt å utarbeide felles merknader.

1. Innledning

NFF er en fagforening for forfattere og oversettere av faglitteratur. Foreningen sikrer medlemmenes faglige og økonomiske interesser gjennom forhandlinger om avtaler med offentlige og private institusjoner om vilkår for utgivelse og bruk av faglitteratur, om vederlagsordninger m.v. NFF arbeider også for å fremme god faglitteratur, styrke norsk skriftspråk og trygge yringsfriheten i et internasjonalt perspektiv. Foreningen har ca. 5000 medlemmer og over 1000 av disse er læremiddelforfattere. I svært stor grad vil foreningens læremiddelforfattere være bidragsytere til framtidens digitale læremidler. Mange av disse læremiddelforfatterne er også lærere i norsk skole og dermed også brukere av digitale læremidler.

LINO er opprettet og blir drevet av det faglitterære skribentfellesskap for å kunne ta hånd om ulike former for gjenbruk av medlemmenes litterære verk. Rammebetingelser bearbejdes, avtaler inngås, prinsippet om fornuftig bruk og lik behandling sikres, det økonomiske utbytte fordeles til den enkelte opphavskvinne eller -mann. LINO forvalter fullmakter på vegne av vel 3600 skribenter, som er mer eller mindre direkte berørt av de spørsmål som drøftes i høringen.

2. Generelle kommentarer

NFF og LINO ønsker å kreditere Departementets initiativ, og deler utgangspunktet som tas, nemlig det at økt spredning og bruk av digitale læringsressurser vil "fremme kvalitet og fleksibilitet i læringsprosessene hos alle lærende." (Høringsbrevet.) Likeledes har vi merket oss Departementets høye ambisjonsnivå for gjennomføringen av tiltaksplanene; dette skaper forventninger.

I stedet for å kommentere direkte de enkelte analyser og forslag til tiltak velger vi i denne høringsuttalelsen å kommentere noen problemstillinger som i liten grad tematiseres, og som synes å være gjennomgående i de tre utredningene.

3. Kommentarer til spesielle forslag og tiltak

3.1. Terminologi

Det er viktig å ytterligere presisere begrepet "læringsressurs". "Læremidler" har vært det vanlige begrepet i denne sammenhengen den siste tiden. De stadige endringer i begrepsbruk gir inntrykk av usikkerhet og manglende kunnskap om emnet, og er etterhvert blitt et kjennetegn ved mange av møtene mellom etablerte kulturelle praksiser og utålmodig implementering av digital teknologi.

3.2. Pedagogikk

Etter NFFs og LINOs syn ligger det et markedsliberalistisk grunnsyn som fundament for satsingen. Man overlater ansvaret til marked og etterspørsel selv om det legges vekt på stimuleringstiltak. Stimuleringstiltakene må etter vår mening da være så betydelige at produkt og tilbud blir attraktive.

Alle undersøkelser viser at til nå er læreboka den viktigste læringsressurs/læremiddel i skolen. Med formuleringen *utfordre læreboka* mener vi at man har som premiss at digitale læremidler i løpet av perioden skal overta hegemoniet for læreboka. Vi tror det er langt mer realistisk å innse at digitale læremidler vil bli et *supplement* eller *tillegg og støtte* til læreboka, ikke en *utfordrer*. I og med forslag til nye læreplaner ikke lenger ønsker én metode eller én overordnet didaktisk eller pedagogisk vei til god læring, vil det være avgjørende at *komplementaritet* blir viktigere enn *utfordring*. Utfordring må forstås i positiv og konstruktiv forstand.

NFF og LINO er enige i at bruk og mestring av digitale læringsressurser vil prege all utdanning i årene som kommer. Men en slik ensidig vektlegging av de "instrumentelle" sidene ved pedagogisk praksis – og vi leser utredningene på denne måten – kan lett komme til å skygge for pedagogiske formål som utdanningssøkendes utvikling og åndelige vekst, evne til innlevelse, analyse og refleksjon, respekt for enkeltmennesker og sosial solidaritet, samt samfunnsforståelse. NFF og LINO tilrår at Departementet balanserer de to hensynene i det videre arbeidet med utredningene.

3.3. Teknologi og kvalitet

Det er naiv teknologioptimisme å hevde nødvendigheten av å måtte innføre digitale læremidler uten kvalitativ begrunnelse. Prinsippet som må gjelde for all utvikling og opprettholdelse av læremidler/læringsressurser er at en til enhver tid prioriterer de læremidler som kvalitativt er de beste, uavhengig av om de er analoge, digitale eller en kombinasjon ("blended learning").

Selvfølgelig må det genereres ny kompetanse om bruken av digitale læringsressurser, særlig for lærere. Men digitale læringsressurser som fungerer, er ikke noe som oppstår av seg selv og på kort tid. Alle midler som inngår i læringsprosesser har utviklet seg over lang tid, tildels svært lang tid, jrf. de etablerte muntlige og skriftlige genre på alle nivåer innen utdanning. Det er igjen naivt å tro at digitale kommunikasjons- og dokumentformer ikke krever mye tid til eksperimentering og modning. Det er de lærende institusjoner og deres aktører som i hovedsak "finder opp", utvikler og opprettholder læremidler, slik vil det også være med de digitale variantene. Hva vi i hovedsak har sett så langt er aggressive fremstøt fra produsenter av maskin- og programvare for salg av varer og produkter, som sjelden overlever. Det er viktig at myndighetene ikke lar seg forføre av slik propaganda, men gjennom stimulerings tiltak (både til FOU og utdanningsinstitusjonene selv) legger forholdene til rette for at dette er en utvikling som beveger seg nedenfra og opp, og ikke omvendt.

NFF og LINO ønsker å påpeke at utredningene synes å overse behovet for redaksjonell bearbeiding og kvalitetskontroll når læremidler og andre læringsressurser utvikles. I denne sammenhengen vil allerede etablerte miljøer (for eksempel utdannings- avdelingene i forlagene) være en sentral ressurs som bør inkluderes i den videre gjennomføring av planene.

Endelig savner vi i utredningene et forslag om å vektlegge i undervisningen kildekritikk og søkekompetanse, som er helt sentrale evner som utdanningsøkende må trenes i for å sikre en målrettet utnyttelse av digitale læringsressurser.

3.4. Teknologiske standarder

Teknologiske standarder omtales en rekke steder i utkastene. Etter NFFs og LINOs syn blottlegges her en begrenset forståelse av standard-problematikken. Det legges vekt på at standardene skal danne grunnlaget for kompatibilitet og kombinasjon av såkalte læringsobjekter (små digitalt baserte og meningsbærende enheter som på ulike måter kan kombineres og gjenbrukes i forskjellige sammenhenger). Dette er en interessant problemstilling. Forventningene er høye, men resultatene lar vente på seg. Det som imidlertid er helt avgjørende i utviklingen og tilgjengeliggjøringen av digitale læringsressurser er at standardene som benyttes er **åpne**. Lukkede, proprietære standarder av typen .doc må unngås. Produksjon og formidling av digitale læringsressurser må i størst mulig grad benytte åpne standarder. (De kan være proprietære, men må være åpne, som f. eks. .pdf.) NFF støtter bruken av åpne standarder i all offentlig kommunikasjon og mener at det er en avgjørende forutsetning for kreativitet og mangfold i utviklingen av digitale læringsressurser.

3.5. Nasjonal arven

NFF og LINO er meget positive til at Nasjonal arven i offentlige (og private) samlinger gjøres tilgjengelig for opplæringen. Høringsutkastet nevner konkret NRKs arkiver, de store nasjonale samlinger, bibliotek og museer som eksempler på bærere og arkiver av den nasjonale kulturarv. Det er NFFs og LINOs oppfatning at tilgang på multimediale databaser er en forutsetning for at en skal oppleve kreativ utvikling av digitale læringsressurser. Digital utnyttelse av multimedialt materiale er langt på vei en form for gjenbruk av eksisterende dokumenter i ulike former og formater. Elever, studenter og lærere har et prekært behov for tilgang på lovlig og rettighetsklarert materiale til bruk i studier og produksjon av egne digitale fremstillinger (presentasjoner, oppgaver og besvarelser).

Et sentralt element i den kvalitetsreformen som i dag gjennomføres ved universitet og høyskoler, er nettopp oppfordringen om å ta i bruk internettbaserte løsninger. Dette gjelder ikke minst pålegget institusjonene har om å legge til rette for å kunne ta i bruk digitale læringsressurser. Uten å problematisere årsaken, kan det uten videre slås fast at slikt norskspråklig materiale i digital form knapt er stilt til disposisjon i dag, slik det påpekes i utredningene. Det er bekymringsfullt om dagens norske studentgenerasjon lærer seg å søke til eller i fremmedspråklige kunnskapskilder (og særlig det anglo-amerikanske tilbudet i dag er nærmest legio) etter de læringsressurser de til en hver tid behøver, rett og slett fordi relevant norsk materiale ikke finnes. Forslaget om å prioritere digital tilgjengeliggjøring av Nasjonalarven får dermed en klar kulturpolitisk og ikke minst **språk**politisk forankring.

Å fremme og bidra til å videreutvikle norsk fagspråk og terminologi på alle samfunnsområder er en prioritert oppgave for oss. Vi vil i denne sammenhengen anbefale at Departementet vurderer å øremerke midler, slik at digitale læringsressurser på **nynorsk** kan stilles til disposisjon og særskilt synliggjøres i en digital kontekst.

3.6. Ressurser

Å gjennomføre de ulike tiltakene som foreslås i utredningene, krever tilgang til eller tilførsel av ressurser. Etter vårt syn kan man ikke ut fra utredningene danne seg et helhetlig inntrykk av ressursbehovet. Dels foreslås konkrete beløp, dels forutsettes bevilgninger (uspesifisert) av friske prosjektmidler, og dels kan det synes som om man tenker seg en omdisponering innenfor dagens budsjettammer. Vi har valgt å begrense våre kommentarer til to forhold.

For det første: Etter NFFs og LINOs mening foreslås et for lavt beløp om en skal gjennomføre strategien overfor grunnopplæringen på betryggende vis og i tråd med de ambisjoner som målsettingene med prosjektet signaliserer. Forutsetningen om 40 millioner årlig fram til 2008 synes å være altfor lite dersom skolenes infrastruktur og lisensbetalinger for tilgang til og kjøp av nye digitale læringsressurser skal svare til de forventninger som strategiplanen legger opp til. Selv med krav om at alle prøver og eksamener i nasjonal sammenheng forutsettes gjennomført digitalt innen 2008, og at en av de fem kompetanser L2006 legger til grunn er digital kompetanse, er kommuners og fylkeskommuners økonomi så anstrengt at god infrastruktur neppe vil være på plass uten betydelige nyinvesteringer.

For det andre. I pkt. 3.4 ovenfor kommenterer og slutter vi oss til forslaget om å gjøre Nasjonalarven digitalt tilgjengelig for undervisningsformål. Å gi åpen tilgang til disse kildene er viktig, men i og med at flere av institusjonene i dag i stor grad drives kommersielt, vil tilgang til arkiver m.m. bety en betydelig kostnad. Vi finner også grunn til å minne om at å tilgjengeliggjøre Nasjonalarven i mange tilfeller betyr en omstendelig konvertering fra (inkommensurable) analoge formater til digitale. Ambisjonsnivået her vil i høy grad styres av de ressurser som statlige myndigheter stiller til disposisjon.

I utredningen om universitets- og høyskolesektoren foreslås det at det bevilges 50 millioner kroner til "gjenbruk av tidlegare utvikla ressursar" (s. 14) og 150 millioner kroner for perioden 2005 – 2008 til "tverrinstitusjonelle prosjekt og motivasjon for delingskultur" (s. 15). Uten å ta stilling til hvordan midler som stilles til disposisjon bør disponeres, er det etter NFFs og LINOs syn langt på veg mulig – innen de

rammer som her foreslås - å stille til disposisjon for sektoren tjenlige digitale læringsressurser.

3.7. Rettigheter

Deling av læreres egenproduserte læremidler i bok- eller papirversjon er fra tidligere knyttet til den enkelte skole med intern utveksling av egenproduserte læremidler og pedagogiske metoder. Med "hele verden" som arena/marked for egenproduserte digitale læremidler vil rettighetsspørsmål, informasjonsinnhenting og kvalitetskontroll bli svært viktig. Vi forventer at de juridiske og økonomiske sidene ved dette avklares med rettighetshaverne og deres organisasjoner før forsøk settes i gang.

Punktet om å samle alt FoU-arbeid i et felles, åpent bibliotek har rettighetsimplikasjoner ved seg som NFF og LINO ønsker klargjort. Dette griper også inn i UH-sektorens arbeid med og planer knyttet til eierrettighetene til UH-personalets FoU-arbeider, og en rekke rettighetsspørsmål må likeledes løses før nasjonalarven kan tilgjengeliggjøres.

Men forutsetningene for at dette skal lykkes er, etter NFFs og LINOs syn, gode. Rettighetshaverne kan i dag stille til disposisjon organisasjoner, systemer og kompetanse som gjør det mulig på en smidig måte å løse de fleste utfordringer man møter i arbeidet med å avklare rettighetsforhold ved digital utnyttelse av åndsverk.

Vennlig hilsen

**Norsk faglitterær forfatter-
og oversetterforening**

Forvaltningorganisasjonen LINO

Trond Andreassen

Mads Liland